

Proloog

Het eerste wat me opvalt, is dat ik niets denk.

Driehonderdvijfenzestig dagen denk ik al onafgebroken na over mijn leven. Hoe het is, hoe het was, hoe het zal zijn. Mijn gedachten begeleiden me in mijn slaap, ze zoemen in mijn oren, ze verdringen zich rond mijn bed, nog voor ik mijn ogen open doe.

En nu zit ik op een duin aan de Noordzee, op mijn handen leunend in het zand, de wind speelt met mijn haar, de lucht smaakt zout, mijn borstkas zet uit, ik zucht.

De zee ligt voor me, een zilverig, weids landschap dat geen gisteren en geen morgen kent – alleen dit ene moment, dat sterker is dan de stroom gedachten in mijn hoofd. Het schitterende uitzicht verspreidt een weldadige leegte over mijn netvlies.

Zonder mijn blik af te wenden zeg ik: ‘Het is hier zo mooi. Dank je.’

Johanna knijpt zachtjes in mijn hand. Ze zit zwijgend naast me en glimlacht. Het was haar idee om hiernaartoe te gaan. Even alles achter me te laten. Een paar dagen in dit dorpje aan zee, een paar dagen maar. Morgen ben ik jarig. Voor het eerst sinds de nieuwe tijdrekening.

Johanna is mijn vriendin. Ze weet wat goed voor me is als ik het zelf niet meer weet. Ze maakt voor mij de chaos overzichtelijker, het zware lichter.

‘De zee helpt altijd,’ zegt ze nu. ‘Wacht maar af.’ Haar grote bruine ogen kijken me vol vertrouwen, dan peinzend aan. ‘Weet je, ik zou hier altijd heen gaan als het slecht met me ging.’

We fantaseren dat we, als een van ons echt ziek werd, naar zee

zouden gaan, desnoods met een rugzak vol pijnstillers, om hier onze laatste koffie verkeerd te drinken, met uitzicht op dat schitterende stukje eeuwigheid, om opgewekt en sereen af te wachten tot de zee ook onze sporen teder zou wegspoelen en met zich meevoeren.

Maar die dag is gelukkig nog ver weg. We zijn hier om een andere reden. Mijn vriendin heeft zich in haar hoofd gehaald dat ik mijn leven moet veranderen.

In de verte stijgen een paar meeuwen op, cirkelend tegen de blauwe hemel. Beneden, langs de vloedlijn, wandelen twee oude vrouwen met opgetrokken broekspijpen blootsvoets over het natte zand. Ze lopen langzaam, alsof ze alle tijd van de wereld hebben, het is om jaloers van te worden. Ze praten, gebaren, soms bukt een van hen om iets op te rapen, een mossel of zo.

Zo veel tijd! Als ik aan mijn eigen jachtige, uitzichtloos drukke leven denk dat me ieder moment boven het hoofd dreigt te groeien, nee, al boven het hoofd gegroeid is, zou ik niets liever willen dan ruilen. Verlangend kijk ik de dames na.

Johanna heeft ze ook gezien. ‘Kijk,’ zegt ze wijzend naar de vrouwen met hun ronde ruggen en verwaaide grijze kapsels. ‘Wij tweeën over veertig jaar, Friederike en Johanna. We lopen in alle rust langs het strand, terwijl onze mannen op het terras van een strandtent samen een biertje drinken.’

‘Onze mannen?’ vraag ik. ‘Waar heb je het over?’

‘Wacht maar,’ zegt ze.

Toen ik twaalf was wilde ik non worden. Ik had voor het eerst van mijn leven een film met Audrey Hepburn gezien en was zo onder de indruk van die kwetsbare vrouw met haar reeënogen en stralende lach dat ik me niets mooiers kon voorstellen dan zuster worden in Congo. Helaas waren de overeenkomsten tussen Audrey Hepburn en mij nogal beperkt. Ik had geen bruin haar en ook geen reeënogen. Ik was een blond, vastberaden meisje met blauwe ogen, klaar om de wereld te veroveren. Toch stond ik urenlang in mijn kinderkamer voor de spiegel met een geïmproviseerde nonnenkap. Tot ik op een gegeven moment inzag dat er nooit een Audrey Hepburn uit mij zou groeien.

Misschien is dat ook de reden dat ik later mijn kratjes en koffers altijd zelf droeg. 'Ik red me wel' staat er in grote letters op mijn voorhoofd geschreven, zoals op die van andere vrouwen dat hulpeloze dat mannen doet opspringen om vriendelijk de deur voor ze open te houden.

Toen ik vijftien was werd op tv *To Catch a Thief* herhaald. Ik besloot van rolmodel te wisselen. Grace Kelly was blond, had blauwe ogen en was een goede zwemster, net als ik. Ze reed rond in een hemelsblauwe sportauto en bovendien kreeg ze aan het eind de aantrekkelijke, gebruide Cary Grant, alias John Robie, die zo lichtvoetig over de daken van de Grand Hotels aan de Croisette klauterde. Hij wist hoe je een vrouw moest kussen en woonde ook nog eens in een huis in de bergen met een terras dat uitkeek over de baai.

Hoewel ik later veel heb gereisd, ben ik nog nooit in Nice geweest en tot op de dag van vandaag heeft de naam van die stad

voor mij niets van zijn magische glans verloren. Nice is de plaats van mijn kinderdromen gebleven. Zoals anderen dromen van Parijs, Zanzibar of Bora Bora.

Toen ik zeventien werd vroeg mijn moeder bezorgd waarom ik nog geen vriendje had, haar vriendinnen bleven ernaar vragen. Ik kuste met Tom, de aardige jongen uit de buurt, en poets-te daarna mijn tanden.

Toen ik drieëntwintig was overleed mijn grootmoeder en dacht ik dat ik nooit meer vrolijk zou kunnen zijn.

Op mijn vierentwintigste trouwde ik. Heel romantisch. Een studentenliefde. Twee jonge mensen, vervuld van idealen, op weg naar de werkelijkheid. We koesterden niets dan goede bedoelingen. Mijn bruidsjurk was wit, de zon scheen, ik was gelukkig, mijn man droeg een foute das.

Het was voor altijd bedoeld.

Op mijn tweeëndertigste was ik acht jaar getrouwd en leidde ik – in Keulen, niet in Congo – het leven van een non. Ik benijdde alle vrouwen van wie de man geen hoofdpijn had en niet te moe was door zijn belangrijke zakelijke afspraken. Overdag werkte ik op een uitgeverij en maakte ik boeken die ik zelf nooit zou kopen. 's Nachts lag ik wakker en droomde ik van de harts-tocht en het erotisch raffinement waaraan het in mijn leven ont-brak.

'Wat heeft zij dat ik niet heb?' griende ik op mijn drieënder-tigste.

'Alles,' zei mijn man.

Op mijn vijfendertigste beviel ik van een dochter. Het moest het kind van de verzoening worden toen was gebleken dat die ander kennelijk toch niet alles had. Wat ik toen niet wist, is dat het nog nooit iemand gelukt is een slecht huwelijk te redden met een kind.

Na Lilli's geboorte werd op tragische wijze duidelijk dat de dromen van haar ouders niet meer bij elkaar pasten. De atmo-

sfeer werd vergiftigd door ruzies, verwijten, elkaar de schuld geven: op steeds kortere, verbitterde woordenwisselingen volgden perioden van ijzig stilzwijgen. Briefjes werden heen en weer geschoven, deuren aan de binnenkant op slot gedaan. De neerwaartse spiraal zette zich onafgebroken voort, wij stonden machteloos.

Twee weken nadat Lilli ter wereld kwam verruilde mijn man het echtelijk bed voor de sofa. Hij vond dat hij zijn slaap nodig had, hij kon het zich, gezien zijn belangrijke afspraken, niet veroorloven te weinig nachtrust te krijgen.

We wisten allebei dat het de halve waarheid was. Avond aan avond luisterde ik naar het schrapende geluid gevolgd door de afsluitende bons waarmee de slaapbank in de woonkamer werd uitgetrokken. In het begin met spijt, later woedend, ten slotte met fatalistisch genoegen.

Driekwart jaar later ging ik 's ochtends weer werken, wat mij in ieder geval een paar uur per dag een mentale en emotionele adempauze bezorgde. Als 's ochtends de oppas voor de deur stond nog voor ik het beddengoed weer in de slaapkamer had kunnen opbergen, mompelde ik iets als 'een onrustige nacht' en voelde ik haar medelijdende, alwetende blikken in mijn rug steken.

'Jullie praten te veel,' zei mijn moeder toen ik met Lilli naar haar gereden was na weer een ruzie met mijn man. 'Al dat gepraat levert niets op. Trek iets leuks aan, maak 's avonds een fles wijn open en verdraag elkaar!'

'Het leven is zo kort,' zei mijn vader, die een paar jaar daarvoor een hartinfarct op het nippertje had overleefd en sindsdien in andere dimensies dacht. 'Verknoei je tijd niet met de verkeerde man.' Hij keek mij doordringend en bezorgd aan; ik wist toen nog niet dat die woorden zijn nalatenschap aan mij zouden vormen en dat hij niet lang meer te leven had. 'Echt, Fritz, als het niet meer gaat, hou er dan mee op.'

'Waarom gaan jullie niet eens met z'n tweetjes op vakantie?'

stelde Johanna voor, die toen haar tweede kind verwachtte en door haar man op handen werd gedragen.

‘Jij bent lief,’ zei de oude dame die zich in het park verrukt over de kinderwagen boog waarin Lilli lag en lachte. ‘Papa is zeker trots op jou en je mooie mama.’ Ze knikte me vriendelijk toe, haar woorden boorden zich als een pijl door mijn hart.

‘Het komt wel goed,’ zei Jasmijn, met wie ik een kamer deelde op kantoor, troostend. ‘Je zit gewoon in een moeilijke fase.’

Ik vond dat de moeilijke fase al behoorlijk lang duurde. Te lang. Als ik mij ’s avonds veel te vroeg opsloot in de slaapkamer met een misdaadroman en een pot thee en naar mijn dochter keek, die zo vredig en vol vertrouwen in haar bedje naast het mijne sliep, vroeg ik me steeds vaker af of ik dit leven nog twintig jaar wilde volhouden.

Als het waar is dat mensen in de loop van hun bestaan niet werkelijk veranderen, is het toch wel vreemd dat je in het begin van een relatie met een verblindende zekerheid alleen de overeenkomsten ziet – die duizend mooie dingen die de overtuiging in je doen postvatten dat je voor elkaar geschapen bent – en dat aan het einde alleen nog datgene overblijft wat jou van de ander scheidt.

Vreemd genoeg zijn het vaak juist de eigenschappen die je in het begin het meest fascineren die je later onverdraaglijk gaat vinden. Zo onverdraaglijk dat je er bijna fysiek op reageert; hoe de ander lacht, hoe hij eet, ongevraagd zijn mening verkondigt, gebaart, altijd het laatste woord wil hebben, op de bank hangt of omstandig zijn veters strikt.

De kleine en grote oorlogen die je met elkaar voert doen de herinnering aan de tijd dat alles nog mogelijk leek verbleken.

Het ergst van alles is de sprakeloosheid. Als de sprakeloosheid intreedt ben je verloren.

Twee jaar later stond ik op oudejaarsavond alleen op straat. De nacht was vervuld van lachsalvo’s, uitgelaten vrolijkheid en

knallend vuurwerk. Andere paren wierpen zich klokslag twaalf uur in elkaars armen om elkaar een gelukkig Nieuwjaar te wensen. Ik omklemde met beide handen mijn champagneglas en hoopte dat iedereen het zo druk had met nieuwjaarswensen en elkaar kussen dat het niet op zou vallen dat ik alleen was.

In de verte, ver weg van mij, was mijn toen-nog-echtgenoot druk bezig de beste pyrotechnicus aller tijden uit te hangen. Ik keek hoe hij de ene na de andere vuurpijl afschoot, alsof er niets belangrijkers bestond. Ik keek op naar de verlichte hemel, dacht aan mijn vader die een paar maanden daarvoor met zijn laatste hartenklop deze wereld had verlaten en mijn lippen vormden geluidloos het woord 'help'.

Toen ik weer naar beneden keek, zag ik dat ik op het rooster van een afvoerput stond. Het nieuwe jaar was begonnen en ik stond moederziel alleen op een *rioolput!* Bijna was ik in lachen uitgebarsten.

Op hetzelfde ogenblik wist ik dat het onherroepelijk voorbij was.

Een jaar later was ik na vijftien jaar weer een vrije vrouw. Je kunt ook zeggen: een gescheiden vrouw.

Op een schaal van een tot honderd is 'gescheiden' het treurigste woord dat ik ken. Anders dan 'dood' of 'weduwe' getuigt het van het persoonlijke falen van twee mensen die ooit gelukkig met elkaar waren. En vaak weet je niet eens precies wanneer het geluk het raam uitvloog.

Toen ik de eerste keer door onze ontruimde woning liep en bij wijze van proef in elke kamer ging zitten met een glas wijn in de hand, was het gevoel van opluchting overweldigend. Ik was opgelucht dat het voorbij was, opgelucht dat ik weer ruimte had om adem te halen, opgelucht dat er niemand meer was die mijn huis in een poolstreek kon veranderen. Ik deed alle ramen open, ging in de vensterbank van mijn keuken zitten en keek naar buiten.

Op de binnenplaats kwetterde een klein vogeltje. Ik nam een slok wijn, stak een sigaret op en knipperde tegen de bleke januarizon. Op een nieuw begin, dacht ik.

Maar zo makkelijk gaat dat niet, opnieuw beginnen.

Hoewel ik het was geweest die na die gedenkwaardige oudejaarsavond had aangedrongen op een snelle scheiding en ondanks aanvankelijke tegenwerking van mijn man met Jeanne-d'Arcachtige halsstarrigheid had doorgezet, gebeurde het in de daaropvolgende weken regelmatig dat ik in snikken uitbarstte als ik onverwachts over het verleden struikelde: een oude foto die ik terugvond in een la, een roze-wit gestreepte sjaal achter in de kast die ik zo graag droeg toen ik nog studeerde, de smalle lichte streep op de ringvinger van mijn rechterhand – ze overspoelden me met weemoed. Ik was mislukt. Van een vrolijk nieuw begin was niets te bekennen. Lilli, die ik als hulpeloze volwassene op een voor een kind begrijpelijke wijze had proberen uit te leggen dat het beter voor *ons allemaal* was, en dat papa en mama ondanks alles dolveel van elkaar hielden, knikte en stortte vervolgens, met de heftigheid van een vijfjarige, vastberaden ter aarde en riep, trappend: 'Ik wil dat papa weer bij ons komt wonen!'

'Dat gaat niet, lieverdje,' zei ik zachtjes. Mijn hart brak van pijn, schaamte en een slecht geweten.

Ik zou er alles voor over hebben gehad als ik mijn dochter dat moment, waarop haar kleine wereld compleet uit zijn voegen raakte, had kunnen besparen. Zelfs het feit dat tegenwoordig één op de drie huwelijken mislukt leek me bij de aanblik van haar hartstochtelijke vertwijfeling een zwak excuus.

'Het komt goed, heus,' zei ik. Ik hoopte het zelf, al had ik geen idee hoe. Ik bleef de blonde haren van de snikkende Lilli strelen.

Het snikken hield op. Lilli was in mijn armen in slaap gevallen. Voortaan kwam ze iedere nacht minstens vijftwintig keer

met haar knuffel Robbie, een wit zeehondje, bij mij in bed. Iedere keer bracht ik haar, lieve woordjes fluisterend, terug naar haar kamer, dekde haar toe en sloop dan terug, hopend dat ze nu echt in slaap zou vallen. Maar even later stond ze alweer voor mijn bed als een klein wit spookje.

‘Kan niet slapen, mama,’ zei ze en dan vleide ze zich met haar warme lijfje tegen me aan. Ik keek naar haar lieve gezichtje, in die grote ogen vol vertrouwen, die mij open en vol overgave aankeken, en in een flits zag ik mezelf, alsof ik werd weerspiegeld op de bodem van een heldere bron. Ik kuste haar en zwoer dat ik dit kleine wezentje nooit in de steek zou laten.

‘Oké, dan slaap je voortaan bij mij. Maar ooit moet je weer terug naar je eigen bedje, snap je dat?’ zuchtte ik.

Lilli knikte tevreden en even later hoorde ik haar zachtjes snurken bij mijn oor.

Ik kon niet slapen. De angst zat als een afzichtelijke schildpad op mijn borst.

Overdag leek alles zo eenvoudig. Ik stond op tijd op om in alle rust met Lilli te kunnen ontbijten voor ze naar de crèche moest. Het werk bij de uitgeverij gaf de broodnodige structuur aan mijn leven. Ik was dankbaar voor de afleiding en voor de toeschietelijkheid van mijn kamergenoot. Jasmijn wachtte iedere ochtend mijn humeurberichten af. Soms lunchten we bij Alfredo, een zeer betaalbare Italiaan waarvan de uitbater me altijd begroette met een schallend *ciao bella*. Zijn enthousiasme – al dan niet gespeeld – deed me goed. Hij was in die tijd de enige man in mijn leven.

Elfriede Stricker, de door de wol geverfde en zwaarlijvige secretaresse van tegen de zestig, kwam mij af en toe een kop koffie brengen, iets wat ze eigenlijk alleen deed voor de directrice van de uitgeverij, mevrouw Trundl. Het gewone voetvolk, waar ik toe behoorde, werd geacht zijn koffie zelf bij het sissende en borrelende koffieapparaat te halen.

‘Ik dacht, die kan er vast wel eentje gebruiken,’ zei Stricker